

Karel Janík

Zděná boží muka v krajině Podpálaví v pohledu tehdejších lidí

V uvedeném příspěvku se zabývám zdejšími zděnými božími mukami, která jsou datována do období let 1790 až 1840.

Jižní Moravo – země božích muk..., tak začíná jedna báseň. A opravdu je není možné přehlédnout. Vždyť v šesti obcích kolem Pálavy napočítáme osmnáct zděných božích muk, z toho počtu jsou už dvě zaniklá. Jejich výskyt v krajině dokladuje, že zde žilo obyvatelstvo převážně katolické víry.

Historik Pekař razil zásadu, že na tehdejší dobu musíme hledět očima tehdejších lidí. Je tedy třeba roky číst staré kroniky, zápisy a vlastnoruční životopisy tehdejších lidí, poznávat jejich duchovní svět a způsob uvažování. K tomu patří také studium církevních dějin. Teprve potom pochopíme, proč byla boží muka stavěna a jak se na ně díval tehdejší člověk. Dnešek stále čeká na pravdivou studii o barokním období, o kterou zřejmě neměl minulý režim z pochopitelných důvodů velký zájem. Barok skončil a ve střední Evropě a u nás ještě přetrvával zhruba do poloviny minulého století jako lidový (selský) barok. Bylo to proto, že barok byl záležitostí citovou, lid jím byl prostoupen, byl to životní styl tehdejší doby. Například oblíbenou četbou byly životopisy svatých – při líčení umučení některého světce i statní mužové si utírali slzy dojetí z hlubokého prožitku. Cit prostého lidu se tak snadno nemění jako chladný racionalismus vzdělavců. Podle hesla „svět se změní, ale kříž stojí pevně dál“, čerpal lid z víry sílu a oporu v životě. K tomu je třeba ještě přičíst konzervativnost venkova a jeho nechuť ke změnám.

Boží muka byla stavěna proto, že je lidé potřebovali ke svému náboženskému životu a také je k němu používali – nebyly to jen mrtvé symboly, jak je vidí dnešní člověk. Stavěli je na svých pozemcích a na svůj náklad zbožní sedláci nebo řemeslníci po schválení vrchnosti a církve. Boží muka tedy nebyla stavěna pro ozdobu krajiny – to z nich vyplynulo až jaksi druhotně. Nebyla také stavěna jako orientační body, i to z nich vyplynulo až druhotně. Lze si totiž těžší představit, že by nějaký rolník tak miloval erár, že by pro něj na svůj náklad a na svém pozemku boží muka postavil. Dnešní badatelé podle nich sice hledají staré i zaniklé cesty. Jednalo se však spíše o nahodilost, že zrovna na tom orientačně důležitém místě byla postavena. Vždyť čtvrtina z nich stojí v krajině na místech zcela odlehklých, bez významných cest a jsou jen zdaleka viditelná. Při práci na poli byl sedlák v krajině sám. Když vzhlédl od práce do krajiny, zrak se zachytil na boží muce, kapličky, polním kříži nebo na plechovém obraze oblíbeného svatého, často i osobního patrona, jemuž byl při křtu v celoživotní ochranu zasvěcen. Bylo to pak jako druhé křestní jméno – např. Jan František Hanák. Plechové obrazy svatých se daly koupit na poutích a rolník si ho přiblížil třeba na strom na mezi, aby na poli nebyl sám.

Někdy byla boží muka stavěna na místě, kde došlo k tragické události. Ale pozor, pak nesmíme vidět v božích mukách pouhý pomníček na věčné připomenutí toho neštěstí, jak by ho viděl dnešní člověk. Tehdejší zbožní lidé považovali smrt člověka bez posledního pomazání, bez vyzpovídání a odpuštění hříchů a bez kněze za veliké neštěstí. Jediné, co už pro duši zemřelého nešťastníka mohli dle tehdejší víry udělat, bylo postavit muka nebo kříž, přičemž se počítalo s tím, že každý kolem jdoucí pocestný se za něho pomodlí, nebo alespoň pokříváje.

O svátcích se u božích muk stavěly polní oltáře, vše se vyzdobilo a obec si tam uspořádala své procesy, přičemž farář cestou žehnal polím a modlitbou prosil o dobrou úrodu. Každé putující procesy si u boží muky udělalo zastávku se zpěvem a modlením.

Vidíme, že tehdejší člověk drobné církevní objekty používal, stávaly se totiž samozřejmou částí jeho světa, nám dnes tak vzdáleného.